

УДК 321

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.29>

ПОЗАЧЕРГОВІ ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ У НІМЕЧЧИНІ У КОНТЕКСТІ ВИБОРЧИХ РЕФОРМ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ РОЛІ ПРАВОРАДИКАЛЬНИХ ПАРТІЙ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ КРАЇН ЄС

Валентин Василюдра

*Ужгородський національний університет,
факультет суспільних наук, кафедра політології і державного управління
вул. Університетська, 14, 88000, м. Ужгород, Україна*

Сучасна Німеччина наразі зіткнулася з історичними викликами. Економічна ситуація напружена, а глобальні політичні події кидають нові виклики. Німеччині потрібна стабільність і нові шляхи розвитку для безпечного майбутнього та економічної незалежності. Актуальними орієнтирами парламенту є зміцнення внутрішньої та зовнішньої обороноздатності Німеччини, збільшення інвестицій у інфраструктуру та необхідність формування основи для тривалого та прогнозованого економічного зростання.

Основою стабільності уряду ФРН є надійне фінансування, а відтак – ключові питання інвестицій та фінансування є пріоритетними. Разом з тим, попередні коаліційні перемовини містять низку положень, реалізація яких неможлива без зовнішніх інвестицій та реформ «боргового гальма». Новий курс до ефективності через фундаментальну модернізацію, реформи, комплексне скорочення бюрократії та цифровізацію охоплює багато сфер. Реалізація нового курсу, відповідно до передвиборчих програм партій, що пройшли до парламенту, має відбутися з урахуванням збільшення витрат на оборону, цивільний захист, транспортну та енергетичну інфраструктуру, в освіту та науку, цифровізацію.

Напередодні парламентських виборів, ФРН зіткнулася як з політичною кризою так і з низкою економічних проблем, таких як рівень інфляції, стагнація економіки, безробіття та нестача кваліфікованих працівників. З огляду на те, що країна займає провідне місце серед ЄС, де підтримується система соціального забезпечення, зароджуються та розвиваються принципи демократичного плюралізму та діє ринкова економіка, її роль у діяльності Європейського Союзу і вплив на ухвалення загальноєвропейських рішень є обґрунтованими підставами для розгляду та аналізу особливостей та механізмів формування політики європейської спільноти, яка є важливою частиною сучасного світового політико-правового процесу.

Ключові слова: уряд, позачергові вибори, парламент, політичні партії, коаліція.

23 лютого 2025 року в Німеччині відбулися федеральні вибори, на яких було обрано 630 депутатів 21-го Бундестагу, порівняно з 736 у 2021 році, що пов'язано з реформами виборчого законодавства. Перед цими виборами, якщо партія виграла достатньо округів, щоб перевищити свої «пропорційні права», вона могла зберегти додаткові місця. Відповідно до рішення Федерального конституційного суду від 2008 року для інших партій довелося додати рівні місця, щоб зберегти пропорційний склад Бундестагу. На виборах 2017 і 2021 років, партіями отримано велику кількість додаткових місць – після виборів 2021 року Бундестаг нараховував 736 членів, що зробило його найбільшим вільно обраним парламентом у світі, що ознаменувало нові дебати щодо системи виборів.

Бундестаг прийняв закон про виборчу реформу в березні 2023 року, щоб зафіксувати чисельність майбутнього парламенту на рівні 630 депутатів і запровадив дві основні зміни:

1. Розподіл місць визначатиметься виключно через частку другого голосу кожної партії (*Zweitstimmendeckung*, «охоплення другим голосом»), з огляду на що партіям більше не дозволяється залишати додаткові місця – якщо партія отримує додаткові місця, її переможці в окрузі виключаються з Бундестагу в порядку зменшення частки їхнього першого голосу [1].

2. Правило трьох виборчих округів (*Grundmandatsklausel*, «основне положення про мандат»), яке передбачає, що якщо партія не подолає 5% бар'єр, але виграє округи, вона матиме право на мандат лише за умови, що виграних округів буде більше трьох. До прикладу, на виборах 2021 року ліві не подолали п'ятивідсотковий бар'єр, але залишилися в Бундестазі, оскільки виграли у трьох федеральних землях. На противагу цьому, ХСС ледь подолав бар'єр, отримавши 5,2% загальнонаціональних голосів, вигравши 45 із 46 виборчих округів у Баварії. Правило було скасовано, але пізніше відновлено судами [2].

Німеччина має змішану пропорційну виборчу систему. Виборці мають два голоси: перший використовується для обрання кандидата безпосередньо у своєму виборчому окрузі за допомогою першого голосу, а другий для виборчого списку партії. Щоб потрапити до Бундестагу, партія повинна або отримати п'ять відсотків загальнонаціональних других голосів, або виграти у трьох федеральних землях через перші голоси. У будь-якому випадку ця партія потрапляє до Бундестагу та отримує місця пропорційно частці другого голосу. Партії, що представляють визнані меншини, які беруть участь у федеральних виборах, звільняються від прохідного бар'єру.

Під час загального розподілу всі 630 місць (за винятком тих, які здобули незалежні кандидати) розподіляються пропорційно на федеральному рівні між партіями, які подолали прохідний бар'єр, а потім у кожній партії – її кандидатам у федеральній землі. Обидва розрахунки здійснюються за допомогою методу Сент-Лагю. Кількість виборчих округів, які кожна партія виграє в федеральній землі, віднімається від її розподілу, щоб отримати остаточну кількість місць у списку. Місця в списку, отримані кожною партією, розподіляються за допомогою закритих списків, складених кожною партією в кожній федеральній землі [3].

Водночас, вибори 2025 року відбулися на сім місяців раніше запланованого терміну через розпад чинної правлячої коаліції 2024 року і стали четвертими достроковими виборами в історії післявоєнної Німеччини та першими з 2005 року [4]. Три опозиційні партії збільшили кількість голосів на виборах, порівняно з попередніми федеральними виборами 2021 року. Консервативний альянс ХДС/ХСС став найбільшою групою в Бундестазі, незважаючи на те, що цей результат є значно нижчим за 41,5% голосів, які вони набрали в 2013 році, і став другим із найгірших результатів з 1949 року, це дозволило їм очолити новий уряд. Ультраправа партія «Альтернатива для Німеччини» (АДН) подвоїла свою частку та досягла найкращого результату на загальнонаціональних виборах у Німеччині, отримавши друге місце.

Усі три партії колишньої правлячої «світлофорної коаліції» втратили підтримку. Лівоцентристська Соціал-демократична партія (СДПН) втратила понад дев'ять процентних пунктів і з найгіршим результатом з 1887 року опустилася на третє місце, за результатами виборчої кампанії. Підтримка партії Союз 90/Зелені, також знизилася, проте отримана кількість голосів становить другим найкращим результатом за всю історію партії. Результат партії Альянс Сара Вагенкнехт, популістської лівої партії, не виправдав очікувань і партія не пройшла до Бундестагу. Вільна демократична партія (ВДП), вихід якої з коаліції прискорив вибори, зафіксувала свій найгірший історичний результат і також втратила представництво в Бундестазі.

Дострокові вибори в Німеччині, спровоковані розпадом лівої коаліції канцлера Олафа Шольца, призвели до різкого зсуву вправо. Результати найбільш соціально та політично активних учасників виборчої кампанії, статистично, виглядають наступним чином:

1. Християнсько-демократичний союз Німеччини, набрав 11,196,374 голосів виборців, що становить 22.6%, а відтак, підтримка партії зросла на 3,6% у порівнянні з попередніми виборами.

2. Альтернатива для Німеччини отримала 10,328,780 голосів, що становить 20.8%, отже, партія зафіксувала найвищу підтримку виборців та покращила результат на 10,4% щодо попереднього електорального циклу. Частково, успіх партії пов'язаний з позицією щодо політики імміграції та низки економічних проблем.

3. Соціал-демократична партія Німеччини втратила довіру населення набравши 8,149,124 голосів, що становить 16.4%, що свідчить про втрату 9,3% електорату. Найстаріша партія Німеччини, мала найгірший результат на національних виборах за більш ніж століття. Після оприлюднення результатів колишній канцлер Олаф Шольц оголосив, що не працюватиме на посаді в наступному уряді.

4. Союз 90/Зелені отримав 11.6% із кількістю у 5,762,380 голосів, та втратив 3.1% підтримки. Ціни на енергоносії та розчарування економічною політикою колишнього міністра економіки підштовхнули виборців до зміни пріоритетів, хоча партія не прогала так сильно, як інші її партнери по коаліції, СДПН і ВДП.

5. Ліві розширили електоральну базу отримавши 4,356,532 голосів, що становить 8.8% та свідчить про збільшення підтримки партії на 3,9 %. Відродження партії, яка деякими своїми коренями сягає комуністичної партії Східної Німеччини пов'язане з спрямованістю на комунікацію з молоддю, яка не підтримує зростання популярності ультраправих течій у сучасній політиці ФРН.

6. Християнсько-соціальний союз набрав 2 964 028 голосів виборців, і отримав представництво у Бундестазі з результатом у 6.0% голосів, а відтак, підтримка партії зросла на 0,8% у порівнянні з попередніми виборами.

7. Альянс Сари Вагенкнехт – здобув підтримку 2,472,947 виборців, проте з результатом у 4,98 % партія не пройшла до парламенту. Партія показувала хороші результати у опитуваннях на трьох землях у східній Німеччині. Але з наближенням загальнонаціональних виборів партія втратила силу, тоді як партія «Ліві» здобула перевагу.

8. Вільна демократична партія, не отримала представництва у Бундестазі із результатом 4,3%. Підтримка 2,148,757 виборців свідчить про втрату 7,1% електоральної бази [5].

Незважаючи на те, що союз ХДС/ХСС став найсильнішою партійною групою, їй не вдалося отримати абсолютну більшість, що зумовило необхідність подальших коаліційних переговорів. Єдиною можливою більшістю в Бундестазі, що включає лише дві групи, були б ті, що включали б ХДС/ХСС і СДПН або АДН [6]. Оскільки Фрідріх Мерц неодноразово публічно виключав можливість формування коаліції з АДН до і після виборів, єдиною коаліцією, яка розглядалася, була коаліція між правоцентристським ХДС/ХСС і лівоцентристською СДПН [7]. Коаліційні переговори мотивовані бажанням обох сторін знайти вирішення нагальних викликів, таких як стагнація німецької економіки, триваюче вторгнення Росії в Україну та занепокоєння щодо дій президента США, зокрема щодо впливу на трансатлантичні відносини [8]. Оскільки ХДС/ХСС і СДПН завжди були найсильнішими партіями до цих виборів, коаліція цих двох партій традиційно вважається «великою коаліцією», яка вже існувала в Німеччині чотири рази.

Коаліційна угода включає збільшення можливостей утримання мігрантів в очікуванні депортації, розширення списку безпечних країн, куди мігранти можуть бути відправлені назад, включаючи Алжир, Індію, Марокко та Туніс, запровадження правил депортації мігрантів, яким загрожує ув'язнення і скасування обов'язкової правової допомоги перед репатріацією.

Угода стане найсуворішим актом міграційної політики Німеччини за останні десятиліття. Проте деякі аспекти такої політики наразі не узгоджені, оскільки СДПН відхиляє вимоги ХДС/ХСС щодо низки нових заходів у сфері повернення мігрантів до інших країн.

Крім міграції, дві сторони ще не домовилися про витрати на оборону. ХДС/ХСС наполягає на радикальному збільшенні німецьких інвестицій до 3,5 відсотка ВВП – що набагато перевищує ціль НАТО у 2 відсотки. Такі заходи піднімуть статус Німеччини серед глобальних військових держав, що матиме серйозні наслідки для європейської оборони. З огляду на трансатлантичну політику адміністрації США, ХДС/ХСС також наполягає на повторному запровадженні обов'язкової військової служби, проте на даному етапі соціал-демократи хочуть залишити його добровільним. Хоча СДПН визнає необхідність зміцнення збройних сил країни, партія наразі не готова до радикальних змін [9]. Окрім того, з самого початку коаліційних переговорів існували розбіжності у поглядах ХДС/ХСС і СДПН щодо реформи боргового гальма (яка обмежувала дефіцит німецького бюджету до 0,35% ВВП на рік), можливої податкової реформи, мінімальної заробітної плати, реформи освіти, імміграції [10].

Ультраправа партія «Альтернатива для Німеччини» посіла друге місце на виборах 23 лютого і, ймовірно, стане голосом опозиції.

Роль найбільшої опозиційної партії в Німеччині багато в чому символічна, але вона має привілей, включаючи право першої відповіді після виступу канцлера в парламенті.

АДН напевно використає цей центр уваги, щоб завдати шкоди будь-якому уряду, сформованому під керівництвом Фрідріха Мерца – підхід, який спрацював для ультраправих партій по всій Європі. Маючи вдвічі більше можливостей для виступів у парламенті, політика АДН, ймовірно, буде спрямована на антиімміграційні настрої та критику економічних реформ.

Альтернатива для Німеччини була найбільшою опозиційною силою раніше, коли вона вперше потрапила до парламенту в 2017 році. Але динаміка тоді була помітно іншою: зараз партія значно сильніша, тоді як коаліція між консерваторами та лівоцентристською Соціал-демократичною партією (СДПН) буде набагато слабшою.

Більша частка голосів у АДН також означає, що вона отримає більше державних грошей, що дозволяє їй парламентарям вносити більше пропозицій і мати більше впливу на парламентські комітети. У Німеччині розмір державного фінансування партії залежить від її результатів на виборах. У 2024 році АДН отримала близько 10 мільйонів євро державного фінансування, але після подвоєння своєї частки голосів і збільшення кількості членів, у партії з'являться значні фінансові можливості.

Разом з тим, голови комітетів поділяються залежно від партійної сили, а найбільша опозиційна сила традиційно очолює бюджетний комітет країни, який веде переговори та затверджує урядовий бюджет. Однак АДН також може бути зацікавлена в тому, щоб очолити комітет внутрішніх справ, який займатиметься внутрішньою безпекою [11].

Список використаної літератури

1. Федеральний закон про вибори ФРН. §4 Принципи розподілу місць між партіями. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bwahlg/_4.html (Дата звернення: 22.03.2025).

2. Рішення Федерального конституційного суду ФРН №64/2024 від 30.07.2024. URL: <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2024/bvg24-064.html> (Дата звернення: 22.03.2025).
3. Федеральний закон про вибори ФРН. §5 Розрахунок розподілу місць між партіями. URL: <https://www.bundeswahlleiterin.de/en/dam/jcr/2596ba8d-34e4-4c9b-a731-a27f8fb0618f/bundeswahlgesetz.pdf> (Дата звернення: 23.03.2025).
4. Vorläufiges Ergebnis der Bundestagswahl 2025 steht fest. URL: https://bundeswahlleiterin.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2025/27_25_vorlaeufiges-ergebnis.html (Дата звернення: 25.03.2025).
5. James F. Downes. The 2025 German election: far-right surge and coalition collapse. URL: <https://theloop.ecpr.eu/the-2025-german-election-far-right-surge-and-coalition-collapse/> (Дата звернення: 26.03.2025).
6. Welche Koalition könnte Deutschland regieren? URL: <https://www.tagesschau.de/inland/bundestagswahl/koalitionsrechner-bundestagswahl-2025-100.html> (Дата звернення: 26.03.2025).
7. Union und SPD wollen Sondierung fortsetzen. URL: <https://www.tagesschau.de/inland/bundestagswahl/sondierungen-union-spd-freitag-104.html> (Дата звернення: 28.03.2025).
8. Union und SPD drücken aufs Tempo. URL: <https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/sondierungen-union-spd-102.html>
9. N.Nöstlinger, J. Klöckner, C.Lunday. Next German government agrees to radical toughening of migration policy. URL: <https://www.politico.eu/article/germany-government-deal-migration-policy-cdu-friedrich-merz-spd/> (Дата звернення: 28.03.2025).
10. Knackpunkte, Kabinett – der Weg zur Koalition. URL: <https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/sondierungen-union-spd-100.html> (Дата звернення: 28.03.2025).
11. How Germany's far right intends to use its big stage in opposition. URL: <https://www.politico.eu/article/germany-far-right-alternative-for-germany-afd-opposition/> (Дата звернення: 30.03.2025).

EARLY PARLIAMENTARY ELECTIONS IN GERMANY IN THE CONTEXT OF ELECTORAL REFORMS AND THE INCREASING ROLE OF FAR-RIGHT PARTIES IN POLITICAL PROCESSES IN EU COUNTRIES

Valentyn Vasylyndra

Uzhhorod National University,

Faculty of Social Sciences, Department of Political Science and Public Administration

Universytetska Str., 14, 88000, Uzhhorod, Ukraine

Modern Germany is currently facing historic challenges. The economic situation is tense, and global political events are posing new challenges. Germany needs stability and new paths for development for a secure future and economic independence. The current guidelines for the parliament are strengthening Germany's internal and external defense capabilities, increasing investment in infrastructure, and the need to form the basis for long-term and predictable economic growth. The basis for the stability of the German government is reliable financing, and therefore key issues of investment and financing are a priority. At the same time, the previous coalition negotiations contain a number of provisions that cannot be implemented without external investment and "debt brake" reforms. The new course towards efficiency through fundamental modernization, reforms, comprehensive reduction of bureaucracy and digitalization covers many areas. The implementation of the new course, in accordance with the election programs of the parties that have passed to parliament, should take place taking into account the increase in spending on defense, civil protection, transport and energy infrastructure, education and science, and digitalization.

On the eve of the parliamentary elections, Germany faced both a political crisis and a number of economic problems, such as the level of inflation, economic stagnation, unemployment, and a shortage of qualified workers. Given that the country occupies a leading position among the EU, where the social security system is supported, the principles of democratic pluralism are emerging and developing, and a market economy operates, its role in the activities of the European Union and its influence on the adoption of pan-European decisions are reasonable grounds for considering and analyzing the features and mechanisms of forming the policy of the European community, which is an important part of the modern world political and legal process.

Key words: government, early elections, parliament, political parties, coalition.